

Ярослав Яцків
академік НАН України, головний редактор

Дорогі шанувальники «Світогляду»

У попередніх випусках журналу «Світогляд» ми звертали увагу читачів в основному на розвиток науки та освіти за умов воєнної агресії РФ проти України. У цьому випуску під загальною назвою «Музи проти гармат» пропонуємо Вам ознайомитися з віршами різних авторів і сюжетно-тематичними картинами Заслуженого художника України **Віктора Ковтуна** «Україна! Харків! Перемога!».

Ми продовжуємо наукову тему і розкажемо про досягнення українських учених, зокрема генетиків, мікробіологів, вірусологів (див. спеціальну добірку «Наукові розробки в академічних інститутах ІМВ та ІМБГ, готові до впровадження в промислове виробництво»).

Крім того, поговоримо про глобальну проблему людства – саме про те, як впливатиме на його майбутнє: подальший розвиток цифрових технологій.

Розпочнемо цю розмову зі специфічної форми мовного спілкування людей – за допомогою електронних текстів. Пошлюся на думку **Миколи Сенченка**, авторитетного фахівця з питань обчислювальної техніки та книгознавства: «Сучасні цифрові технології значно спростили доступ до великого потоку інформації, що призвело до розвитку нового різновиду читання – читання з екрану, читання онлайн, електронного, цифрового читання. Учені і практики розділяють читання на **традиційне** – з аркушів і **цифрове** – з екранів» (Сенченко М.І., Сенченко О.М. «Від ери Гутенберга до ери Цукерберга. Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. 128 с.»)

У професійній літературі та в ЗМІ можна знайти різні думки щодо перспектив розвитку цифрових форм читання: від оптимістичних – «цифрове читання має значні переваги у порівнянні з традиційним» до песимістичних – «цифрове читання впливає на когнітивні здібності читача». Як представник старшого покоління я скоріше за все відношуся до песимістів, хоча електронне читання уже стає моєю повсякденною реальністю. І все таки погортати друковану книгу та зробити запис у щоденнику ручкою або олівцем приносить мені більше задоволення.

А якої думки Ви, шанувальники «Світогляду»?

Друга тема, що наразі хвилює освічену світову спільноту, – це розробка систем штучного інтелекту (ШІ). Для багатьох людей штучний інтелект це – інструмент розвитку, для інших – загроза. І знову пошлюся на авторитети:

«Штучний інтелект – це безповоротний тренд. Його можна боятися та ігнорувати або розібратися і використовувати для власного життя» (Михайло Федоров – віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій – міністр цифрової трансформації України. Інтерв'ю в Урядовому кур'єрі №85, 28.04.2023 р.). Цій темі присвячена й книга Харарі Ю.Н. «21 урок для 21 століття». Київ: Форс Україна, 2019. 416 с.». Читаємо: *«Штучний інтелект дає змогу обробляти величезні обсяги інформації централізованим чином, може зробити централізовані системи значно ефективнішими, ніж розподілені, бо комп'ютерне осмислення працює ліпше, якщо може аналізувати більше інформації. Все це може мати негативні наслідки, оскільки авторитарні уряди можуть встановити абсолютний контроль над своїми громадянами. Демократія в її нинішній формі не може вижити в умовах об'єднання біо- й інформаційних технологій. Або демократія успішно перетворить саму себе в радикально нову форму, або люди будуть змушені жити за «цифровою диктатурою».*

І далі тут – дещо більш оптимістичне передбачення:

«Хорошою новиною є те, що в наступні кілька десятиліть ми не муситимемо мати справи з повномасштабними фантастичними жахами набуття штучним інтелектом свідомості і його намірів поневолити чи просто знищити людство. Однак насправді немає причин очікувати, що штучний інтелект здобуде свідомість, бо інтелект і свідомість – дуже різні речі. Інтелект – це здатність вирішувати проблеми. Свідомість – здатність відчувати, приміром, біль, задоволення, любов і гнів» (Один з наших авторів, А.І. Шевченко, не поділяє цієї думки, а пропонує ввести новий термін «штучна свідомість», який я порадив йому брати у лапки).

Сьогодні неможливо передбачити, якими будуть у майбутньому позитиви та негативи за умов використання здобутків систем ШІ.

Ілон Маск і група експертів закликають призупинити ці розробки, кажуть про безпекові ризики (**О. Павлич**, <http://www.epravda.com.ua/news/2023/03/29/>). У їхньому відкритому листі сказано: *«Потужні системи ШІ слід розробляти лише тоді, коли ми будемо впевнені, що їхні наслідки будуть позитивними, а ризики – керованими».* Критики цього відкритого листа звинувачують підписантів в тому, що вони сприяють *«хайпу навколо ШІ»*, стверджуючи, що заяви про нинішній потенціал технології ШІ значно перебільшені.

Вашій увазі, шановні читачі «Світогляду», пропонуємо статті знаних фахівців з цієї тематики. Були б раді почути ваші думки про штучний інтелект і його роль у розвитку науки, вдосконаленні та застосуванні здобутих знань? ■

З повагою,
Ярослав Яцків